

Nincs rend

Hernádi Ilona, Könczei György (szerk.) *A felelet kérdései között: Fogytékosságtudomány Magyarországon.* Budapest: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2015. ISBN: 978-963-7155-64-2.

Hierarchiáját nem találtuk, van azonban benne állandó, folyamatos valamivé válás, vannak széttartó vektormozgások, tintafolt az itatóson. Itt a repedés, a törésvonal sosem véges, mert mindig új kapcsolat és újonnan felbukkanó hidak teremnek a nyomán. (25)

A kötet címe láttán az olvasó kérdések egész sorát teheti fel. Mi is pontosan a fogytékosságtudomány? Milyen diszciplináris határok jellemzik? Milyen elméleti és gyakorlati, de ami még fontosabb, politikai és társadalmi feladatai vannak? Milyen az emberképe? Milyen relációban áll ez az akadémiai tudomány magával a mindenkori fogytékossággal élő emberrel? Összegezve és kitégítva a kérdést: mit mond el a fogytékosságtudomány az emberről? A kötet válaszai okkal sokfélék, gyakran egymásnak ellentmondóak, kérdésre kérdéssel felelnek. Így lesz programadó szerzői attitűd a cím, a kérdésekre adott sokféle feleletben csupán újabb kérdések bukkannak fel. Azonban a látszólagos rendezetlenség termékeny módon alkot egységet a kötetben.

A Könczei György és Hernádi Ilona által szerkesztett digitális konferenciakötet az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE), Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán (BGGYK) 2013. november 26-án és 2014. november 25-én megrendezett *Első és Második Magyar Fogytékosságtudományi Konferencia* előadásait foglalja össze. A két konferencián a fogytékosságtudomány és határterületeinek legaktuálisabb témáit mutatták be és műhelybeszélgetések keretében vitatták meg őket. A kötet felépítése a konferenciák logikai sorrendje mentén halad. Az előhangot és bevezetést öt tanulmány követi, majd három védés előtt álló doktori disszertáció összefoglalása, ezt követően két gyakorlat – beszámoló egy kurzus és egy kutatás tapasztalatairól — majd a Fogytékosságtudományi Doktori Műhelyben készült műhelymunka bemutatása, végül a sor utóhanggal zárul. A kötetet a publikációk szerzőinek rövid bemutatása és angol nyelvű absztraktjaik egészítik ki.

A szerzők, Könczei György és Hernádi Ilona a hazai fogyatékoságtudomány kiemelkedő teoretikusai, akiknek közös, vagy több szerzővel kiadott tudományos munkája az utóbbi évek meghatározó szakmai párbeszédeit eredményezték. A teljesség igénye nélkül, néhány közös publikációjuk az elmúlt évekből: *Fogyatékoságtörténete – újjalátogatva, avagy néhány tudománytörténeti aspektus* (2008); *A fogyatékoságtudomány főfogalma és annak változásai hipotetikus kísérlet rekonstrukcióra* (2011); *Szexualitás, anyaság, fogyatékos női testek: A feminista fogyatékoságtudomány első hazai kutatási eredményei* (2013 [Magyar Tudományos Művek Tára 2015]). A szerzők munkássága külön-külön is figyelemreméltó. Könczei György, közgazdász, szociológus és az ELTE BGGYK intézetvezetője, tanára, a fogyatékoságtudományi doktori iskola megalapítója, számos fogyatékoságtörténeti és fogyatékoságtudományi munka fűződik a nevéhez. Hernádi Ilona, a hazai feminista fogyatékoságtudomány úttörő képviselője, az ELTE BGGYK tanársegéde, a Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi Doktori Iskolájának hallgatója, fő kutatási területe a fogyatékosággal élő nők helyzete, gyermekvállalása és a testük normalizációja. Doktori disszertációját *Problémás testek — Nőiség, szexualitás és anyaság testi fogyatékosággal élő magyar nők önreprezentációiban* címmel írta 2014-ben, témavezetője szerzőtársa, Könczei György volt.

A kötet előhangjában a szerzők legfontosabb állítása, hogy a fogyatékoság elsősorban hatalmi kérdés. Úgy vélik, hogy a fogyatékosághoz való viszonyunk leképezi a hatalommal és annak erőtereivel kapcsolatos attitűdjeinket. A szerzők másik megállapítása, hogy a fogyatékoság jelensége alapvetően destabilizáló és széttöredezi a rendezett, igazságos világba és az univerzális értékekbe vetett hitünket. Az így támadt egzisztenciális kín módot ad arra, hogy illuzórikus módon megkonstruáljuk a Másikat (Lacan 1993; idézi Borgos 2008), a fogyatékosággal élő embert, akivel szemben már könnyedén meghatározhatjuk magunkat. A szerkesztők azt ígérik, ha hajlandóak vagyunk lemondani az egyszerűsítéseinkről, akkor a fogyatékoságtudomány segítségével képet kaphatunk arról mit jelent embernek lenni.

Az első, a szerkesztők által írt „A fogyatékoságtudomány térképei” című tanulmányban a fogyatékoságtudomány és a kritikai fogyatékoságtudomány, illetve határterületeinek elméleti domborzatát rajzolja fel a szerzőpáros. A (kritikai) fogyatékoságtudományt metszetekre bontva értelmezik, ahol az első, külső metszet-réteget társadalom és eszmetörténeti aspektusai alkotják (mozgalmak, fordulópontok, elméleti modellek); a második, eggyel beljebb lévő, de még külső metszetet, a társadalomelméleti vonatkozások jelentik (késő modernitás szorongásai, identitások transzformációjának igénye); a belső metszetet pedig fogyatékoságtudományi diskurzus formálói alkotják. A szerzők felvetik, hogyan és miként tematizál ez a fluid határokkal jellemezhető

tudományterület, de ami még fontosabb, hogy mivel szemben jött létre. Legfőképpen a késő modernitás racionális, autonóm, formálható, de mégis kész, ép testű, fehér, heteroszexuális férfijével szemben, aki képes dolgozni és fogyasztani. Erre az emberképre reflektáltak a századfordulón a fogyatékoságtudomány kritikai szemléletű határtudományai, mint a queer-elmélet, vagy a feminista fogyatékoságtudomány. A fogyatékoságtudomány és annak kritikai elméletei, a szerzők kifejezésével élve, radikális önreflexióban áll a saját tudásainak milyenségével szemben. Ezzel párhuzamosan, a társadalmi és kulturális viszonyok állandó változásaira való reflektálás jellemzi. Kőnczei és Hernádi esszékben analóg módon viszonyulnak az elméletek szintetizálásának feladatához, mint az általuk vizsgált terület a maga sajátos kérdéseihez. A szerzők egy olyan fogyatékoságtudományi térképet alkotnak, ami nem hierarchizált, sem vertikálisan, sem horizontálisan le nem képezhető — egyfajta triangulatív rendezetlenséggel jellemezhető. A szerzők nem próbálják rendszerezni ezt a sokféle (szakértői) tudást, hanem kiaknázzák a rizomatikus (Deleuze és Guattari 1987, 11) összekapcsolódások hozadékait.

A második írás Kérchy Anna, „Dilemmák a társadalmi nemek tudománya és a fogyatékoságtudomány metszéspontjain” című munkája. A szerző irodalmár, adjunktus a Szegedi Tudományegyetem Angol-Amerikai Intézetében, és ugyanitt a Társadalmi Nemek Tudománya Kutatócsoport tagja. Kutatási területei közé tartoznak a test elméletei, a feminista és posztstrukturalista irodalom- és szubjektumelméletek. Korábbi írásai, mint [„A félt\(ett\) test felderítése. Susan Wendell Az elutasított test. Feminista filozófiai elmélkedés a fogyatékoságról című könyvéről”](#) (2011) és [„A ‘férfias’ fogyatékek fikciója. Alternatív maszkulinitások atipikus megtestesülései a kortárs populáris vizuális kultúrában”](#) (2013) a feminista fogyatékoságtudomány szemszögéből vizsgálódnak, hasonlóan a kötetben megjelentetett tanulmányához. Kérchy Anna kérdésfeltevése a következő: Elméleti síkon és a valóságban az olyan identitás-kategóriák, mint a gender és a fogyatékoság potenciálisan kioltják, erősítik, vagy megsokszorozzák egymást?

A kérdés megválaszolására a feminista elméletek mellett az irodalomtudomány és a művészet eszközeit egyaránt felhasználja. Dolgozatának humán-tudományi adalékaival és művészi illusztrációkkal meggyőzően érvel amellett, hogy a fogyatékoságtudomány „keményebb” tudományos irányzatai és a fenti, alternatív nézőpontok jó kiegészítői egymásnak. Úgy véli, a kulturális reprezentációk egyrésztől azért fontosak, mert azonosítási és/vagy azonosulási felületet kínálnak a befogadó számára, másrészt olyan projekciók, amik leképezik az adott társadalom kollektív tünetegyütteseit. Így lesz kötelező érvényű azonosulási pont és narratíva az ép testű, fehér, heteroszexuális, középosztálybeli férfi testének jelenségeiből, akinek lehasított és megtagadott része nőies, sérülékeny, abnormális és fogyatékos.

Ugyanakkor ez az eltaszított rész lesz az, amiből új típusú jelentések születnek, amik a marginális csoportok számára az alternatív identitások és az ellen-narratíva lehetőségét kínálják. A szerző arra a következtetésre jut, hogy a férfiközpontú társadalmakban előírt nőiesség és a fogyatékoság identitáskategóriái szükségszerűen összecúsznak és paradox módon, felerősödve ugyan, de végül kioltják egymást. Az esszé zárásaként azt vizsgálja, hogy miképpen problematizálódnak — miközben új nézőpontok felvételére kényszerítik a fogyatékosággal élőket — különösképpen a fogyatékosággal élő nőknek felkínált alternatív szubjektum-pozíciók.

A következő összefoglaló Flamich Mária és Hoffmann Rita írása, a „Meddig kísért még a múlt? A kulturális fogyatékoságtudomány szerepe, perspektívái a diverzitás megismerésében, elfogadásában és tiszteletében” címet viseli. Hoffmann Rita nyelvtanár, fordító. Kutatási területei a kulturális fogyatékoságtudomány, a fogyatékoság irodalmi ábrázolásai, valamint fogyatékoságmemoárok. Flamich Mária szintén a kulturális fogyatékoságtudomány területein belül vizsgálódik, kiemelt témáját a fogyatékoságmemoár és a fogyatékoságtudomány zenei vonatkozásai jelentik. A szerzők saját, szubjektív fogyatékoságélményükön és kulturális fogyatékoságtudományi vonatkozásokon keresztül keresnek választ arra, hogy mik lehetnek az előzményei és okai a hazai elmaradott fogyatékoságügyi helyzetnek. Úgy vélik, hogy az államszocializmus ambivalens viszonya a fogyatékosággal élő emberekhez jelentősen meghatározza a státuszukat a jelenlegi politikai struktúrában, így a közoktatásban is. A sikeres integráció és inklúzió lehetőségét a kulturális fogyatékoságtudomány és a neveléstudomány kapcsolatában látják. Meglátásuk szerint a két tudományterület összekapcsolása módot adhat arra, hogy a fogyatékoságmemoár, a rejtett és valódi tantervek együttesen segítsék az aktív műltfeldolgozás útjait és ez által a fogyatékosággal élő személyek jelenlegi helyzetét.

A negyedik esszé Heiszer Katalin írása, ami a „Participatív kutatás, intellektuális sérülés” címet viseli. A szerző gyógypedagógus, több éve kutat intellektuális fogyatékosággal élő emberek aktív bevonásával, azaz, participatív módszertannal. Szakdolgozatát *Participatív kutatás Williams szindrómás fiatalok fókuszcsoportjában* (2011) címmel írta. 2014-ben munkatársaival közösen írt tanulmányának középpontjában az inkluzív kutatási módszerek meta-szintű vizsgálata áll. Folyamatban lévő doktori disszertációjának empirikus részében intellektuális fogyatékosággal élő személyek participatív módon vesznek részt. A szerző számot vet azzal a kérdéssel, hogy pontosan ki és milyen mértékben birtokolja, birtokolhatja a fogyatékoságtudományt, ki hivatott ennek a tudományágnak a művelésére. A kérdést azokkal az elméleti bírálatokkal árnyalja, amik a klasszikus módszertani

pozíciók, a kutató és kutatott személye közti hatalmi aszimmetriára hívták fel a figyelmet. Az új, inkluzív metodológiák, emancipatív (fogyatékossgal élő emberek által kezdeményezett) és participatív (fogyatékossgal élő embereket bevonó) módszerek már a kölcsönösségre építenek, alapvető céljuk, hogy a fogyatékossgal élő személyek aktív résztvevői és alakítói legyenek a kutatási folyamatnak. Heiszer kifejti, hogy bár az emancipatív kutatások nem jellemzők az intellektuális fogyatékossgal élőkre, azonban a különböző participatív jellegű irányzatok jó eszközöket jelenthetnek számukra a kutatásokban ágensként való részvételhez. Tanulmányában ismerteti azokat a jellemzőket és feltételeket, amikkel az intellektuális fogyatékossgal élő emberek participatív módon való bevonása etikusan és eredményesen megvalósítható.

Az ezt követő írás Mikola Orsolya munkája, címe „Az ésszerű alkalmazkodás és a fogyatékossgal fogalmának kapcsolata az Európai Bíróság esetjogának tükrében.” A szerző jogász, kutató, PhD és LLM hallgató. Kutatási területeit a fogyatékossgal élő személyek joga, munkaerőpiaci (re)integrációja és annak gazdasági hatásai alkotják. Esszéjében a fogyatékossgal, és az ettől elválaszthatatlan, ésszerű alkalmazkodás változó fogalmait vizsgálja meg az ENSZ-egyezmény keretében. Az ésszerű alkalmazkodás arra a kötelezettségre utal, ami arra kötelezi a munkáltatókat, hogy megteremtsék azokat a szükséges körülményeket, amelyek lehetővé teszik a fogyatékossgal élő munkavállalók teljes, hatékony és másokkal egyenlő munkaerőpiaci szerepvállalását. A szerző ismerteti és különböző precedensteremtő eseteken keresztül elemzi azokat a keretirányelv-változásokat, amik az esélyegyenlőséget megteremtő kötelezettségeket finomabban differenciálják, jogilag is értelmezhetővé teszik. Ilyen például a munkaidő hossza, vagy a fogyatékossgal élőknek való minősítés bizonyos krónikus betegségekre való kiterjesztése. A szerző kiemeli, hogy a fogyatékossgal élők nagyarányú munkanélküliségét csökkenthetné a munkáltatók arányos és ésszerű alkalmazkodása a fogyatékossgal élő munkavállalókhöz. Ez az osztársadalom gazdasági érdeke is lenne, hiszen jelenleg jelentős gazdasági többlettől esnek el a tagállamok, különösképpen azok érintett munkavállalói.

A kötet további részében a doktori védés előtt álló disszertációk összefoglalásai kaptak helyet. Az első Hernádi Ilona, „Problémás testek – Nőiség, szexualitás és anyaság testi fogyatékossgal élő magyar nők önreprezentációiban” című összefoglalója. Látható fogyatékossgal élő magyar nők narratíváin keresztül vizsgálta a fogyatékossgal, szexualitás és anyaság sajátos élményeit. A bevezetésben rámutat azokra a különféle egyenlőtlenségekre, amik a fogyatékossgal élő nőket halmozott mértékben a társadalom peremére szorítják (jogi, kulturális, gazdasági, társadalmi egyenlőtlenségek, eugenisztikus tendenciák). A kutatás problémafelvetése,

hogyan ebben a szűk diszkurzív térben (mélyinterjúkon keresztül) tizenhárom nő hogyan konstruálja meg az identitását. A szerző az interjúalanyok elbeszéléseinek összesűritéséből létrehozott egyetlen, fiktív narratívát – ebből kirajzolódik a fogyatékossgal élő nők nyelvi eszközeinek szükségossége, illetve az a folyamat, ahogyan az alanyok kisebbségi beszédmódja (Deleuze és Guattari 2009, 38) kölcsönhatásba kerül az uralkodó narratívákkal (92). A kisebbségi-többségi narratívák párbeszédében a fogyatékossg fogalma dinamikus, azonban a résztvevők normatív módon, a patriarchális diszkurzuson keresztül alkotják meg magukat, mint női szubjektumokat, egy normákhoz simuló, asszimilatív fogyatékos női narratívát hozva létre. Ezek a kollektív elbeszélések egyrészt átalakítják és rekonstruálják a hatalom szókészletét, másrészt lehetőséget teremtenek a nem fogyatékossgal élő személyeknek arra, hogy felülvizsgálhassák a statikusnak tételezett identitáskategóriáikat.

A következő összefoglalás Katona Vanda „A felnőtté válás és reziliencia mozgássérült emberek életútjaiban” című doktori téziseinek összefoglalása. A szerző tanársegéd az ELTE BGGYK-n, kutatási témái közé tartozik a társadalmi inklúzió és a fogyatékossgal élő emberek életútja. Többek között olyan tanulmányok szerzőtársa, mint „Az inkluzív kutatási módszerek meta-szintű vizsgálata” (2014), vagy a „‘mindent megkapunk, csak, mondom a szabadság hiánya...’ Felnőtt értelmi fogyatékos személyek életútjainak feltérképezése” (2012), illetve *A társadalmi integráció feltételrendszere és korlátai* (2012) című tanulmánykötet egyik önálló részének szerzője. Kutatása azt a kérdést járja körül, hogy a mozgásukban korlátozott emberek felnőtté válása milyen kölcsönhatásban áll az érintett személyek reziliens voltaival, illetve a szűkebb családi és tágabb társadalmi keretekkel; pontosabban, milyen szocializációs aspektusok segítik, vagy hátráltatják a felnőtté válást, illetve az önállóság milyen szintje válik elérhetővé ezekben az életutakban. Az összefoglalás a szülő-gyerek kapcsolat speciális dinamikájára összpontosít, ami determinálhatja a gyerek leendő autonómjának mértékét. A kutatásban számos elmélet és különböző módszertan ötvöződik, ami patchwork-jelleget kölcsönöz a munkának (Denzin és Lincoln 2001 [98]). A szerző eredményeiből csak néhányat emel ki: kiderül, hogy a mozgássérült személyek és szüleik elbeszélésében a társadalmi akadályok a *szerencse* és a *véletlen* tematika köré rendeződnek, elbeszélte tapasztalataik közös vonása a töredezettség, esetlegesség. A szerző kifejezésével élve, az érintettek és szüleik kollektív narratívája olyan ingoványos társadalmi keretrendszeret vázol fel, ahol a forrásokhoz való hozzájutás kiszámíthatatlan, ebből következően a reziliens személyiségvonások elengedhetetlenek, de ez még nem jelent garanciát a felnőtt működésmód eléréséhez.

Ezt követi Gurbai Sándor összefoglalója, ami laikus számára is értelmezhető módon, a gondnokság alá helyezett, fogyatékossgal élő személyek választójoga szabályozásának anomáliáira reflektál és egy lehetséges megoldási javaslattal áll elő. A szerző jogász, kutatásainak középpontjában a fogyatékossgal élő személyek jogai, jogfosztottságuk és az ebből következő helytelen bánásmód áll. Olyan állásfoglalások fűződnek a nevéhez, mint „*A Bizottság aggodalmát fejezi ki: ENSZ ajánlások a magyar kormány számára a fogyatékossgal élő személyek jogait illetően*” (2012). Összegzésében arra az ellentmondásra világít rá, hogy az ENSZ és az Európai Unió intézményeinek szintjén, jogi értelemben vett kettős mérce uralkodik a fogyatékossgal élő és/vagy gondnokság alá helyezett emberek választójogának korlátozására vonatkozó szabályozásának tekintetében. Míg az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága szerint a gondnokság alá helyezett fogyatékossgal élő személyek választójoga egyéni bírói mérlegelés alapján megvonható megállapított mentális alkalmatlanságra hivatkozva, addig ezt az ENSZ-egyezmény nem teszi lehetővé, még gondnokság alá helyezett személy esetében sem. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy „*mind az Európai Unió, mind az Európa Tanács tagállamaira érvényes az a megállapítás, hogy a legtöbb tagállam a gondnokság alá helyezéssel automatikusan megvonja az illető választójogát. A legkevésbé használják a gondnokság alá helyezéshez kapcsolódó, egyéni bírói mérlegelésen alapuló választójog-megvonást*” (113).

Gurbai megoldási javaslata szerint, a konkrét jogszabályi változtatásokon túl, szükség lenne az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának választójoggal kapcsolatos általános kommentárjára, amiben állást foglalnak amellet, hogy a választójogtól való megfosztás ellentétes az Emberi Jogok Európai Egyezményének a szabad választásokhoz való jog garanciáival. Meglátása szerint a fogyatékossgal élő személyek és szervezeteik aktív bevonása a jogalkotással, döntéshozatallal és végrehajtással kapcsolatos mechanizmusokba, a választójoggal kapcsolatos nemzetközi jogszabályok felülvizsgálatát is maga után vonná. Ez része lehetne annak a nemzetközi szintű paradigmaváltásnak, ami elmozdulást jelent a helyettes döntéshozataltól a támogatott döntéshozatal rendszere felé, azaz eltávolodást a medikális megközelítéstől és elköteleződést a szociális modell mellett.

Loványi Eszter, gyógypedagógus, szociológus, tanársegéd az ELTE BGGYK-n, kutatási területei közé tartozik a fogyatékossgal élő személyek integrációja, rehabilitációja, és a segítőkutyák bevonásával tartott érzékenyítő programok hatékonyságának vizsgálata. Előadásukat – melynek címe a *Társadalmi szemléletformálás és integráció támogatása segítőkutyák bevonásával, avagy a négylábú segítőtársak sokrétű szerepe* (2013) – Piczkó Katalinnal közös publikációjukban fejtik ki részletesen. A szerző maga is egy hangjelző kutya gazdája. Önkéntesként dolgozik a NEO Magyar Segítőkutya Egyesületben,

ami segítő kutyák kiképzésére specializálódott. Összefoglalásában kutatási eredményeiről számol be, aminek fókuszában a segítő kutyák társadalmi szemléletformáló hatásának vizsgálata áll. A vizsgálat ugyan nem reprezentatív jellegű, de tíz korosztály, iskolatípus és a lakhely tekintetében is különböző osztályban vették fel a direkt, indirekt, nyitott és zárt kérdőíveket. Az eredmények alapján azok a fogyatékossgal nem élő gyerekek, akik részt vettek a segítő kutyák jelenlétében tartott érzékenyítő programban, a vizsgálat után több empátiával viszonyultak a fogyatékossgal élő személyekhez, mint a részvétel előtt. A kutatás meglepő tanulságát az jelentette, hogy ez a pozitív változás integráló és differenciált oktatási rendszerre épülő intézményekben is megmutatkozott, annak ellenére, hogy az iskolába járó diákok nap, mint nap találkoznak sajátos nevelési igényű tanulókkal.

A következő írás Kunt Zsuzsanna és Sándor Anikó nevéhez fűződik, akik 2014 szeptemberében hirdették meg az ELTE BGGYK-n *A Bölcsőtől a sírig — halál, haldoklás, halálkísérés, gyász* elnevezésű, rendhagyó kurzusukat, aminek összefoglalója elméleti háttérrel kiegészítve kapott helyet a kötetben. Sándor Anikó gyógypedagógus, PhD hallgató és tanársegéd az ELTE BGGYK-n. Szerteágazó kutatási területei közé tartozik az intellektuális fogyatékossgal, magas támogatási szükséglet, önrendelkezés, időskor, és a halálkísérés témája. Társszerzője, Kunt Zsuzsanna szintén PhD hallgató az ELTE Pedagógia és Pszichológia karán (PPK), kulturális antropológus, gyógypedagógus. A szerzők a fogyatékossgaltudomány és a halállal kapcsolatos oktatás (Death Education) keretében közelítenek a halál, az asszisztált öngyilkosság és a fogyatékossgal oktatásának témáihoz. Írásukban rámutatnak az eutanázia és az asszisztált öngyilkosság különbségeire, különös tekintettel az utóbbi kapcsán felmerülő, fogyatékossgal élő emberek önrendelkezésével kapcsolatos etikai dilemmákra. A szerzők nem foglalnak állást, azonban a problémafelvetéseket számos tudományos és alulról szerveződő mozgalom érveivel egészítik ki, illetve megtörtént esetekkel illusztrálják. Ennek köszönhetően körültekintéssel, ugyanakkor a tabusítást mellőzve, diszkurzusteremtő módon járják körül a halál, fogyatékossgal és az önrendelkezés témáit.

A kötetet Könzei György, Heiszer Katalin, Hernádi Ilona, Horváth Péter László, Katona Vanda, Kunt Zsuzsanna és Sándor Anikó kutatás-etikai alapvetése zárja. Horváth Péter László szaktanár, PhD-hallgató az ELTE-PPK-n. Kutatási területei közé tartozik a közösség alapú szolgáltatások, a komplex rehabilitáció és a fogyatékossgügyi politikák témája. Horváth a Norvég Civil Támogatási Alap támogatásával a pszichoszociális fogyatékossgal élő emberek társadalmi befogadását megcélzó pályázatának projektfelelőse volt 2013. szeptember 1-től 2014. szeptember 1-ig (Norvég Civil Támogatási Alap 2015). A szöveg 2013-ban készült a BGGYK-nak

Fogyatékoságtudományi Doktori Műhelyében (FDM), majd az első Fogyatékoságtudományi Konferencián Az etikai kódex pozitív fogyatékoság ontológiából (fogyatékoság, mint többletlét) kiinduló, kutatásetikai ajánlásokat és előírásokat deklarál, aminek legfőbb célja, hogy a kutatót a hatalmi összefüggések kulturális, gender és tudományos vonatkozásainak feltárására és dekonstruálására buzdítsa. A kutatók az alapvetés segítségével, a fogyatékosággal élő személyekhez, és általában a fogyatékoság témájához, alázattal és megbecsüléssel közelíthetnek.

Az utóhang Gombos Gáboré, aki pszichiátriai vonatkozású és fogyatékosággal élő személyek, illetve pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek jogvédelmével foglalkozik (Társaság A Szabadságjogokért, 2012). Az ENSZ Fogyatékoságügyi Bizottságának korábbi tagja, illetve professzor az indiai NALSAR Law University-n és az ír National University of Ireland, Centre for Disability Law and Policy-n (Gombos, Gurbai, Lewis 2013). A konferencia zárásaként Balog Zoltán, Emberi Erőforrások Miniszterének „*szeretetteljes szegregáció*” ellentmondásos és megosztó kifejezésére utalva (Index 2013) fejt ki azt a diszkurzív kettősséget, ami a fogyatékos-léttel, tágabban, a másfajta létezmódokkal kapcsolatban megkonstruálódik. Úgy véli, a félelem az, ami közös mindenféle mássággal kapcsolatos egyéni és társadalmi attitűdjeinkben és gyakorlatainkban, így amit „*szereteljesnek*” vélünk az csupán a düh rejtőzködő, burkolt formája. Véleménye szerint feszültségek, tragédiák esetén a társadalom gyakran elzárást követel az olyan fenyegetőnek tételezett csoportok képviselőire vonatkozóan, mint a romák, vagy a pszichoszociális fogyatékosággal élők. Azonban arról a közbeszéd hallgat, hogy a pszichiátriai diagnózissal élők minimális mértékben járulnak hozzá az erőszakos cselekményekhez, míg ők maguk, a más típusú fogyatékosággal élő emberrel egyetemben, tízennégyszer gyakrabban válnak bántalmazás áldozataivá. Az áldozathibáztatás társadalmi jelensége miatt ezekre az esetekre ritkán derül fény. Gombos szerint a fogyatékoságtudomány lehet az a terület, ami a traumákra, a „*nem kellemes összefüggésekre*” rávilágít, aminek segítségével közelebb kerülhetünk a kényelmetlen igazságokhoz (162). A kötet zárásaként arra biztat minket, hogy mind a tudományos, mind a hétköznapi diskurzusokban ne hunyjunk szemet, hanem szisztematikus módon tárjuk fel a félelemben gyökerező elnyomás minden formáját.

A felelet kérdései között több szempontból sem nevezhető átlagos konferenciakötetnek. Egyrésztől méltó folytatása a hazai fogyatékoságtudományi szakirodalmi tudásbázisnak (Könczei 2009), másrésztől lépést tart többek között olyan nemzetközi, kritikai irányzatokkal, mint a poszthumán fogyatékoságtudomány (Goodley, Lawthom, Cole 2014). Valódi inter- és transzdiszciplinaritás jellemzi: a különböző tudományterületek (jog, gyógypedagógia, szociológiai, pszichológia, (gender) társadalmi nem

tudományok, kulturális antropológia, irodalomtudomány) oktatói és hallgatói eltérő megközelítései egyaránt helyet kaptak benne, vállalva a különböző elméleti és módszertani nézőpontok ütköztetését, akár konfliktusát — s mindezt a fogyatékoságtudomány diffúz keretei között megvalósítva. Ebből adódóan az összefoglalások a címhez hűen újabb és újabb kérdéseket tesznek fel és ezzel párhuzamosan újszerűvé teszik azokat az általános, univerzálisnak tekintett témákat, mint a halál, születés, szexualitás, vagy az önrendelkezés. A kötet tehát nem csupán a hazai kurrens fogyatékoságtudományról szól, hanem sokkal inkább arról, hogy mit jelent az embertől elválaszthatatlan méltóság fogalma. A fogyatékosággal élők emberi méltóságának csorbítása vagy elnyomása valódi indikátora egy adott társadalomra jellemző általános hatalmi mechanizmusnak, amiben mindannyian élni kényszerülünk. A kötet maradéktalanul teljesíti Gombos elvárásait, kíméletlenül rávilágít a méltóságot és szabadságot nyíltan vagy rejtetten, de szisztematikusan felszámoló hatalmi struktúrákra, így teljesítve a fogyatékoságtudomány legfőbb feladatát (69).

*Gergely Sára
Károli Gáspár Református Egyetem*

Felhasznált irodalom

- „[Balog a szeretetelli szegregációban bíz](#)ik” 2013. Web oldal. *Index.hu*. 2015.okt.10.
- „[Gombos Gábor \(ENSZ\) a gondnokságról, cselekvőképességről.](#)” 2012. *Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) YouTube csatorjána*. 2015. okt. 10.
- „[Könczei György közleményei.](#)” 2015. *Magyar Tudományos Művek Tára*. 2015. Web oldal. 2015.10.01.
- Borgos Anna. 2008. „[A nézés öröme.](#)” *Kalligram* XVII (április). Web oldal. 2015.okt. 10.
- Gombos Gábor, Oliver Lewis, Gurbai Sándor, Kapronczay Stefánia. 2013. augusztus 15. „[Vélemény a támogatott döntéshozatalról szóló törvénytervezetről és a kapcsolódó törvénymódosítások első szövegváltozatáról.](#)” TASZ: Társaság a Szabadságjogokért. 2015 okt. 10.
- Goodley, Dan; Rebecca Lawthom, & Katherine Runswick Cole. 2014. „Posthuman disability studies.” *Subjectivity* 7 (December): 342–361.

- Gurbai Sándor. 2012. [„A Bizottság aggodalmát fejezi ki...”: ENSZ ajánlások a magyar kormány számára a fogyatékossgal élő személyek jogait illetően.](#) *Esély* 6: 108–117.
- Heiszer Katalin, Katona Vanda, Sándor Anikó, Schnellbach Máté, Sikó Dóra. 2014. [„Az inkluzív kutatási módszerek meta-szintű vizsgálata.”](#) *Neveléstudomány* 3: 53-67.
- Hernádi Ilona. 2014. *Problémás testek – Nőiség, szexualitás és anyaság testi fogyatékossgal élő magyar nők önreprezentációiban.* Doktori disszertáció. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Kultúratudományi Doktori Program.
- Katona Vanda. 2012. „mindent megkapunk, csak, mondom a szabadság hiánya...” Felnőtt értelmi fogyatékos személyek életútjainak feltérképezése. In Zászkaliczky Péter (szerk.) *A társadalmi integráció feltételrendszere és korlátai.* Budapest. Eötvös Loránd Tudományegyetem, 117–177.
- Könczei György, szerk. 2009. [Becsület és Alázat. Fogyatékossgatudományi Tudástár.](#) e-oktatás.barczi.hu. 2015. 10. 01.
- Loványi Eszter, Piczkó Katalin. 201. „Társadalmi szemléletformálás és integráció támogatása segítőkutyák bevonásával, avagy a négy lábú segítőtársak sokrétű szerepe. Egy projekt és hatásvizsgálat tapasztalatai.” *Gyógypedagógiai Szemle* 3: 95–111.
- [Norvég Civil Támogatási Alap.](#) 2015. Web oldal.